

Framtiden i våre henders innspill til utvalget som skal vurdere det etiske rammeverket for SPU

Framtiden i våre hender var i sin tid en av pådriverne for et etisk rammeverk for Statens Pensjonsfond Utland (heretter Oljefondet). Gjennom årene har vi fulgt det etiske arbeidet til NBIM og Etikkrådet tett og vært involvert i flere enkeltsaker og i dialog med aktørene.

De etiske retningslinjene for Oljefondet fra 2004 var i sin tid banebrytende, både på grunn av sitt innhold, men også på grunn av åpenheten som fulgte med. Offentliggjøringen av porteføljen og av etikkrådets anbefalinger har gitt en unik mulighet for debatt og medvirkning. Slik har forvaltningen av Oljefondet blitt en pådriver for økt etikk og samfunnsansvar i både norsk og internasjonal fondsforvaltning. Lenge var Oljefondet best i klassen, men nå ser vi at andre progressive investorer trekker fra.

Den internasjonale konsensusen for hvilke etiske minstekrav som bør stilles til selskaper er i stadig utvikling, og Oljefondet må ta denne utviklingen til følge. Spesielt normene for selskaper – og investorers – ansvar for menneskerettigheter og aktsomhetsvurderinger og på klimafeltet. De etiske normene for forsvarlige investeringer og selskapsoppfølging er i dag langt mer utviklet enn de var da de etiske retningslinjene for fondet ble utarbeidet. Klimakrisen er i ferd med å påvirke samfunn og markeder det Oljefondet investerer, og nye normer for institusjonelle investorer gjør seg også gjeldene.

Nedenfor følger to overordnede innspill om grunnleggende etiske normer som vi argumenterer for at må få innvirkning på forvaltningen av fondet og til slutt to mindre innspill om åpenhet og endring av åpenkriteriet i de etiske retningslinjene.

Investeringer i tråd med Parisavtalen

Det er i etterkant av Parisavtalen vokst frem en ny konsensus om klimaendringene og alle samfunnssektors delansvar for å møte klimakrisen. Det kan ikke lenger sees som ansvarlig å vedde mot at vi lykkes i klimapolitikken. Når utvalget skal vurdere "internasjonal konsensus med hensyn til etiske minstekrav som bør stilles til selskaper", så er Parisavtalen et absolutt «minstekrav». I mandatet for forvaltningen av fondet er det slått fast at *[g]od avkastning på lang sikt anses å avhenge av en bærekraftig utvikling [...]*. Det kan vanskelig ses som bærekraftig, verken miljømessig eller økonomisk, å ikke nå målene vi er enige om i Parisavtalen.

I den nye sentralbankloven skal formålet med sparingen i Oljefondet knyttet til å finansiere velferdsstaten over generasjonene tydeliggjøres. Det er imidlertid ikke neglisjerbart at fremtidig velferd vil påvirkes av endringer i klimaet i tillegg til kontantoverføringene fra Oljefondet. Vi mener det er av avgjørende betydning at utvalget grundig drøfter hvordan fondet kan investeres på en måte som gjør at vi nettopp klarer å finansiere velferdsstaten – på tvers av generasjoner.

Når vi legger Parisavtalen til grunn som et minstekrav for de etiske retningslinjene, og vet at Oljefondet skal investeres for kommende generasjoner – betyr det i praksis at Oljefondet ikke kan være investert i selskaper som med sin virksomhet bryter togradersmålet. Vår klareste anbefaling til utvalget er derfor at de gjør en grundig vurdering av hvordan de etiske retningslinjene kan endres i tråd med Parisavtalens mål. Vi minner om at Parisavtalen er like mye offisiell norsk politikk, som kamp mot tobakk, klasevåpen eller antipersonell-miner.

Internasjonal beste praksis på dette feltet er nå testing av porteføljer opp mot 2 graders-, eller 1,5 graders scenarier. Det kan ikke lenger ses som tilstrekkelig å etterspørre informasjon om karbonintensitet slik Oljefondet gjør i dag. Utslipps-rapporteringen kan brukes for å gjøre antagelser om utsatthet for CO₂-prising og dermed redusere klimarisiko i porteføljen, men dette er ikke tilstrekkelig for å ivareta kravene fra Parisavtalen. Avtalen forutsetter kutt i CO₂-utslipp, og pålegger stater,

selskaper og individer et ansvar for disse. En investeringspraksis i tråd med Parisavtalen må derfor vurdere selskaper på bakgrunn av kuttplaner og strategi for forretningsdrift i lavutslipps/nullutslipps-scenarioer. Å vise hvordan man skal tjene penger med forretningsmodellen i en verden som når klimamålene er en helt nødvendig del av god selskapsstyring.

En fondsforvaltning som legger Parisavtalen til grunn må gjennomføre slik portefølje-analyse og screening. Det finnes flere modeller for en slik praksis, Norge har blant annet tilsluttet seg til PACTA-initiativet utviklet av 2° *Investing Initiative*. Det er naturlig at en stor og ledende investor som Oljefondet bidrar i utviklingen av et slikt verktøy og underlegger hele porteføljen slik analyse med et mål om å ha et tilstrekkelig system og en fullstendig screening av porteføljen i løpet av få år.

Forhåndstesting for menneskerettighetsrisiko

Utviklingen i internasjonale normer og ikke minst FNs retningslinjer for næringsliv og menneskerettigheter (UNGP) er omtalt i utvalgets mandat som viktige utviklingstrekk. UNGP og OECDs arbeid på området menneskerettigheter og næringsaktørers ansvar har tydeliggjort ansvar gjennom verdikjeden og hvordan et delansvar for vurdering og mottiltak også ligger på institusjonelle investorer. Forventningen til gjennomføring av aktsomhetsvurderinger, som også gjelder institusjonelle investorer, kan ikke møtes av Etikkrådet slik rammene for organiseringen er i dag.

Etikkrådet kan ikke de facto gjøre vurderinger av mer enn en brøkdel av selskapene i porteføljen, og kan ikke de jure gjøre vurderinger av selskap i investeringsuniverset før de er en del av porteføljen. Utvalgets vurdering av ny konsensus bør derfor også informere utvalgets vurdering av de ulike virkemidlene opp mot hverandre, som spesifisert i mandatets del II.

Det er sentralt i UNGP at ansvaret for å respektere menneskerettighetene innebærer et ansvar for å vurdere mulig påvirkning før en ny aktivitet eller relasjon. Fondets retningslinjer er i dag bygd på negativ filtrering, hvor et lite utvalg problematiske selskaper kastes ut av fondet. Dette er ikke lenger i tråd med internasjonal konsensus og minstekrav for etikk. Disse normene er også bredt forankret i norsk politikk, både gjennom Stortingsmelding 10 (2014-2015) og i kraft av at OECDs retningslinjer er en del av grunnlaget for ansvarlig forvaltning slik det er spesifisert i mandatet for fondet. En annen innretning på arbeidet er nødvendig for å møte kravene som ligger i den nye konsensusen.

OECDs forventning om såkalte *aktsomhetsvurderinger* forutgående for investeringer kan ikke sees å være møtt med dagens regime bestående av forventningsdokumenter og de etiske retningslinjene sin etterhånds-innretning. Selskaper og banker er pliktige å vurdere selskapers risiko for brudd på menneskerettigheter før de går inn på eiersiden. Med andre ord betyr dette en "positiv filtrering" i forkant av investeringene, og ikke en negativ filtrering i etterkant.

OECDs retningslinjer for institusjonelle investorer utdyper at det ikke er plikt til å duplisere aktsomhetsvurderinger gjort i investerte selskaper, men at investor har en selvstendig plikt til å vurdere tilstrekkelighet og troverdighet. Investoren må imidlertid forventes å rapportere om hvordan alvorlige hendelser håndteres og resultater for håndtering av risiko og hendelser i porteføljen.

Aktsomhetsvurderinger som avdekker risiko for alvorlige hendelser eller alvorlige hendelser som har blitt identifisert må møtes med tilstrekkelige tiltak. Kan alvorlige hendelser ikke unngås eller bøtes på må man unngå å investere, selge ut (deinvestere) eller utelukke selskaper. Dette ansvaret for aktsomhetsvurderinger, påvirkning og utsalg er ikke tilstrekkelig ivaretatt av Etikkrådet i dagens organisering eller innenfor dagens etiske retningslinjer. En vesentlig kapasitet til aktsomhetsvurderinger med den assosierte åpenheten om vurderingene som er gjort er nødvendig

for at Oljefondet skal være på linje med forventningene til institusjonelle investorer. Dette er forventninger som den norske stat har vært med å utvikle.

Åpenhet om risikovurdering og eierskapsarbeidet

OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper og deres *RBC for institutional investors* er tydelige på at informasjon om hvilke vurderinger som gjøres må deles. Et sentralt element i aktsomhetsvurderinger er at informasjon om hvilke elementer som er vurdert, og følgelig i hvilke forretningsforbindelser/investeringer disse er gjort, er en vesentlig del av arbeidet med respekt for menneskerettigheter. Åpenhet skal legge til rette for aktørinvolvering. I dag publiserer Oljefondet minimalt om sin dialog med selskaper annet enn på aggregert nivå. Som et minimum må informasjon om at det foreligger aktsomhetsvurderinger og hvilke tema som er dekket tilgjengeliggjøres. Bare da møtes forventningene i retningslinjene, som er nedfelt i mandatet for forvaltningen av fondet.

Vi opplever at NBIMs eierskapsutøvelse har blitt mer omfattende med årene, noe som er beskrevet i de årlige rapportene om forsvarlig forvaltning. Men her savner vi mer åpenhet og konkret informasjon om hva dialogen med selskapene går ut på. Det legges stor vekt på NBIMs rolle som ansvarlig eier og påvirker, men det kommer svært lite informasjon om hvilke selskaper det føres dialog med og hvilke endringer som oppnås. Det er også nedfelt i mandatet at det aktive eierskapet skal evalueres. Det er å vente at slik evaluering kartlegger måloppnåelse. Vi forventer at resultat av evalueringene på egnet måte gjøres tilgjengelig for fondets eiere. Skal Stortinget, og vi, som eiere av fondet kunne vurdere eierskapsdialog som virkemiddel sett i sammenheng med etikkrådets utelukkelse og eksklusjon må evalueringer av disse publiseres.

Våpen

Framtiden i våre hender har sammen med Norsk Folkehjelp, Redd Barna og Changemaker gjort en grundig vurdering av Oljefondets investeringer i våpenselskaper, og avslørt hvordan våpen fra selskaper eid av Oljefondet har bidratt til drap på sivile og grove menneskerettighetsbrudd. Våpenprodusenter har som forretningsmodell å selge produkter som jevnlig brukes til ulovlige drap og folkerettsbrudd. I [rapporten utgitt våren 2019](#) viser vi hvordan kontrollregimet er utilstrekkelig og Oljefondet som eier er eksponert mot uakseptabel risiko for alvorlige brudd på menneskerettighetene og grunnleggende etiske normer gjennom eierandeler i våpenprodusenter. Manglende oppfølging av sluttbrukerklæringer og brudd på folkeretten er i første rekke staters ansvar, men i tråd med internasjonale normer for næringslivets respekt for menneskerettigheter må investorer ta denne manglende overholdelsen til følge i sin investeringspraksis. Vi mener derfor de etiske retningslinjene bør endres til å utelukke alle våpenselskaper.

Takk igjen for muligheten til å sende skriftlige innspill. Ta gjerne kontakt for oppklaringer eller utdypninger.

Sign.

Anja Bakken Riise

Kontaktperson Framtiden i våre hender: Jonas Ådnøy Holmqvist, jonas@framtiden.no, 93253397